Пише: Никола Јовановић
уторак, 11 мај 2010 11:17

Чланице ЕУ које су прихватиле евро као заједничку валуту коначно су постигле договор о модалитету спасавања Грчке од државног банкрота. Државе ЕУ које су у монетарној унији понудиће Грчкој преференцијалне кредите у износу од 80 милијарди евра, док подршка Међународног монетарног фонда износи додатних 30 милијарди евра. Уз подршку приватних банака и институционалних инвеститора, који су тако охрабрени да кредитирају Грчку, поменути финансијски пакет ће бити довољан за финансирање грчкој јавног дуга у следеће три године, као и за свођење њеног буџетског дефицита до 2014. године на испод 3% (референтна вредност за чланице монетарне уније).

Међутим, грчка криза је отворила више питања о функционисању ЕУ него што је одлука о финансијској помоћи понудила одговора, па је прерано говорити о њеном "епилогу". Криза је заправо само изнела на видело бројне слабости европске конструкције и сада делује као катализатор за размишљање у ком правцу наставити њену изградњу. ЕУ ће, зависно од реформи које се тренутно конципирају у Европској комисији, изаћи из актуелне кризе или као политичка и функционална економска унија или као актер од папира на глобалној сцени и проста зона слободне трговине. Важно питање је и однос снага унутар ЕУ: криза је потврдила да је кључни фактор у европској конструкцији Немачка, а велика је непознаница да ли се њени интереси подударају са интересима мањих и сиромашнијих чланица.

Први знак питања у механизму подршке Грчкој је улога ММФ-а. Његово учешће је политички мотивисано како би се негодовање јавности држава кредитора ублажило, али пре свега у циљу каналисања негативних реакција становништва Грчке (које ће уследити након драконских мера штедње) према овој институцији уместо према партнерима у ЕУ. Проблем је у томе што ММФ нуди кредите за финансирање дефицита платног биланса и очување монетарне стабилности, што је држави чланици еврозоне непотребно (аутоматски механизам регулише ова питања). Проблем Грчке је заправо финансирање јавног дуга услед тешкоћа у прикупљању средстава на тржишту капитала због високих камата на секундарном тржишту, тако да је њој потребна финансијска, а не „монетарна" помоћ. Други парадокс лежи у томе што се у моменту када се настоји ојачати економска координација између чланица еврозоне, судбина једне чланице поверава међународној институцији са седиштем у Вашингтону, којом управљају 24 извршна директора међу којима су Европљани у мањини.

Други елемент који упада у очи приликом спасавање Грчке је одсуство механизма солидарности и редистрибуције унутар ЕУ. Чланице еврозоне би пустиле Грчку да

банкротира да се није појавио ризик домино-ефекта који би угрозио сам евро, јер је непосредно пред одлуку о финансијској помоћи агенција „Standard & Poor's“снизила кредитну оцену и Португала и Шпаније. Да би одобровољила своје европске партнере, Грчка је представила план буџетске уштеде без преседана: 30 милијарди евра до 2014. године (11% свог БДП-а), што ће у великој мери утицати на успоравање развоја земље и пад стандарда. О одсуству солидарности сведочи и члан 125 Уговора о функционисању ЕУ који изричито забрањује спасавање чланице еврозоне која услед континуираних буџетских дефицита доспе у проблеме (“no bail-out“ одредба), тако да је овај финансијски пакет заправо противан основним уговорима ЕУ. Са једне стране, помоћ Грчкој ће се реализовати кроз билатералне кредите по релативној озбиљној каматној стопи (око 5 %), док са друге стране велике чланице стално врше притисак да заједнички европски буџет (где се налази бесповратна помоћ) регресира – тренутно симболичних 1,05% БДП-а ЕУ.

Подразумева се да се не може очекивати да порески обвезници једне државе плаћају цену неодговорне и погрешне економске политике друге државе чланице еврозоне. Међутим, треба имати у виду да је проблем настао знатно пре грчке кризе: већ прве године ступања на снагу Уговора из Мастрихта којим је установљена монетарна и економска унија (1993), Француска и Немачка су, у току поступка за утврђивање буџетског дефицита и изгласавања евентуалних санкција против њих, извршиле прави пуч против европских институција и у старту поткопале кредибилитет овог пројекта. Уосталом, Француска је од тада до 2010. године само 7 пута имала буџетски дефицит испод 3%. Поред непостојања политичке воље да се наметне од старта права економска координација и буџетска дисциплина, проблеми су и структурне природе.

Формирајући монетарну унију 1993. године Уговором из Мастрихта, већина чланица ЕУ је сматрала да је то још један потез у циљу европеизације Немачке и осујећења њене самосталне амбиције и политике. Кад већ њено уједињење није могло бити спречено, јер је било историјска нужност, сматрало се да ће нарушена равнотежа снага бити избалансирана уколико се немачки мотор упрегне да ради у корист свих. Економски слабије државе су користиле структурне фондове ЕУ и уживале јефтине кредите захваљујући приступу немачком високом кредитном рејтингу и ниским каматним стопама. Међутим, грчка криза је показала кратковидост и неодрживост овакве стратегије. Јефтини кредити и европске донације нису довели до истинског развојног искорака држава медитеранске Европе (супротан пример је Ирска), већ су резултирале прикривањем суштинских проблема и одлагањем неопходних реформи. Јефтин новац није довео до конвергенције слабијих држава са Немачком, већ до све већег јаза у продуктивности и ефикасности. Кад се погледа све већи удео немачког извоза на европском тржишту, постаје јасно да евро није нивелисао разлике, већ их је управо учинио очигледнијим.

Пише: Никола Јовановић
уторак, 11 мај 2010 11:17

Укратко, иако одобрени пакет финансијске помоћи Грчкој решава актуелне проблеме и одговара свима на средњи рок, механизам његовог конципирања и реализације је указао на мањак политичке воље и солидарности, као и на озбиљне мане у функционисању монетарне и економске уније у оквиру ЕУ. На који начин ће се ови структурни проблеми решавати и каква је даља судбина европске интеграције?

Европа није оптимална монетарна зона, међутим то је био корак који се морао предузети да не би муком заједничко европско тржиште било поткопано различитим монетарним политикама држава чланица ЕУ. Највећи проблем лежи у чињеници да монетарна унија није била темељно припремљена: нису били обезбеђени ефикасни механизми економске координације и мониторинга, као ни елементарна сагласност око економских циљева и инструмената. Будући да после грчке кризе више ништа не може бити као што је било пре ње, Европска комисија ће 12. маја објавити први документ са предлозима за унапређење економског управљања еврозоном. Документ ће садржати идеју аутоматских санкција које ће ићи све до суспензије структурних фондова за државу која крши буџетску дисциплину и идеју ширег економског надзора који ће обухватити много више индикатора од дефицита. Трећа идеја која ће сигурно доћи на ред је, иако не фигурира у папиру Комисије и око које не постоји сагласност, ојачавање редистрибутивног капацитета ЕУ, односно докапитализација структурних фондова.

Две кључне опасности леже на путу ових реформи: прва је инсистирање на драстичном смањењу буџетских дефицита, што у времену кризе може бити политички експлозивно и економски штетно. Друга опасност је у ојачавању економске контроле без претходне сагласности о минимуму заједничких интереса. Од одговора на ове изазове у великој мери зависи судбина европске конструкције, а самим тим и српске економије чији је чамац привезан за европски брод.